

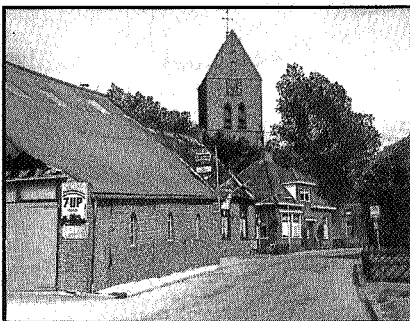
VERDWIJNEN KLEINE DORPEN VAN DE KAART?

Marja van Veen

Op de leefbaarheid in de kleine dorpen van Nederland wordt steeds meer een aanslag gedaan. Bewoners trekken weg, de laatste winkel sluit, scholen worden opgeheven, de frekwentie van het openbaar vervoer neemt af of er rijdt – in het ergste geval – helemaal geen bus meer, PTT-voorzieningen gaan erop achteruit.

In bijna alle provincies bestaan verenigingen van kleine dorpen die als doelstelling hebben de leefbaarheid in de dorpen te behouden en te verbeteren en actie te voeren in het kader van de bovengenoemde bedreigingen. Dit artikel is toegespitst op de problemen van de kleine dorpen in Drente, Groningen en Friesland en op de activiteiten van de verenigingen van kleine dorpen in deze provincies. De Feriening Lytse Doarpen (FLD) telt 200 ledendorpen en 15 donateurs en geeft 5 keer per jaar het krantje Lytse Doarpepraat uit. De Vereniging van Kleine Dorpen Groningen (VKDG) heeft 97 ledendorpen en geeft 4 keer per jaar de Kleine Dorpenkrant uit. De Vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe (VBOKD) heeft 608 leden. Dit aantal is hoger dan dat van de Friese en Groningse vereniging, omdat het gehele bestuur van een dorpsbelangenvereniging als lid wordt ingeschreven en ook natuurlijke personen lid kunnen worden. De VBOKD geeft het blad Ledenberichten uit.

De FLD is 6 jaar geleden opgericht naar aanleiding van de totstandkoming van het Streekplan Friesland. Dit streekplan was in eerste versie zeer ongunstig voor de kleine dorpen. Via de inspraakprocedure heeft de FLD aangedrongen op wijzigingen en in de uiteindelijke versie, die in juni '81 aangenomen werd, is de tekst vooral op het punt van woningbouw en werkgelegenheid ten gunste van de dorpen veranderd. Het provinciaal beleid is de laatste jaren ook wat soepeler geworden. Uit het ondersteuningsbeleid en de subsidieregeling

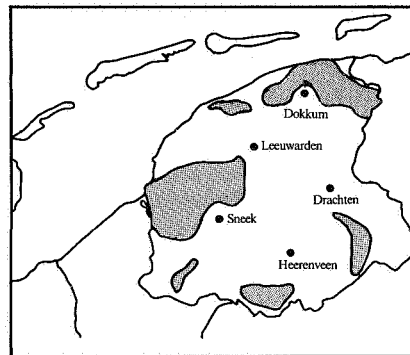
Dorpsbeeld van Godlinze

voor de laatste winkels blijkt dat de provincie de doelstelling van het streekplan wil aanpakken. In het kader van dit ondersteuningsbeleid is een aantal gebieden uitgezocht die met extra inzet aangepakt worden. Het gaat niet om experimenten, maar om verbeteringen van wonen, werken en welzijn. Gedacht wordt aan het steunen van sociale woningbouw, werkgelegenheid, het instandhouden van winkels, kleine re-creatieprojecten, dorpsvernieuwingen ed. De VKDG werd nav. het Streekplan Groningen opgericht in 1978. In juli 1982 heeft ze in een commentaar op het streekplan kritiek geleverd en wijzigingsvoorstellen gedaan. Deze liggen voornamelijk op het vlak van de woningbouw en de werkgelegenheid. Deze procedure loopt nog.

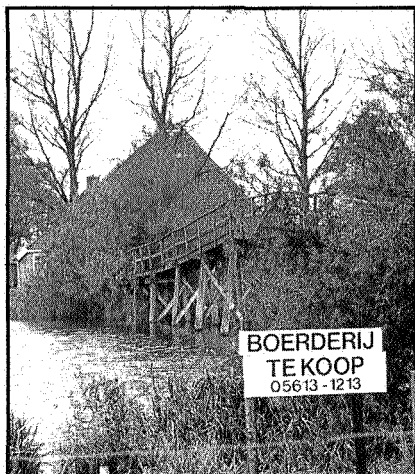
De Drentse vereniging (VBOKD) bestaat al sinds 1973/74. In die tijd verscheen de discussienota Drente Anno, die de uitgangspunten voor de streekplannen bevatten. Er kwamen geen woningbouw- en arbeidsplannen voor de dorpen in voor, terwijl er na de 50-er en 60-er jaren toch al niet meer gebouwd was in de dorpen. Vanuit 30 kleine dorpen is toen spontane inspraak ontstaan, die resulteerde in de VBOKD.

Woningbouw

Voor de meeste dorpen is woningbouw van essentieel belang om de leefbaarheid te bevorderen. Niet met grote aantallen woningen, maar regelmatig in kleine of zeer kleine aantallen. Dit bevordert tevens de werkgelegenheid. In Friesland is in 1981 met hulp van de FLD van 21 dorpsaannemers, de doarpsbouwers, een initiatief uitgegaan om in ruim 60 dorpen van Hennaarderadeel, Wymbritseradeel en Wonseradeel huurwoningbouw uit te voeren in blokjes van 2 verspreid. Dit is echter tegengehouden door de woningstichting die in deze 3 gemeenten werkt. De stichting wilde niet met de doarpsbouwers in zee gaan, aangezien er volgens hen geen vraag naar huurwoningen was. Vaak is het echter zo dat het plannen en bouwen van woningen zo'n tijd in beslag neemt dat de mensen die ervoor in aanmerking willen komen allang ergens anders een woning hebben gevonden, meestal in een groter streekcentrum. De 3 verenigingen zijn er dan ook voorstander van om bij de toewijzing van woningkontingenten aan gemeenten een klein contingent woningen te reserveren voor de kleine dorpen, zodat er vlot op ingesprongen kan worden als er vraag naar

Ondersteuningsgebieden in Friesland

Opkomst tweede woningen

woningen is. Maar de meest gewenste situatie is om regelmatig 2 huizen te bouwen, dan past de vraag zich aan en loopt een dorp niet de kans te vergrijzen. Ook gesubsidieerde eigenbouw (premie A) zou overwogen moeten worden. Voorwaarde hiervoor is het initiatief vanuit het dorp. Momenteel gebeurt dit in het dorp De Veenhoop in Friesland, waar wel een klein bestemmingsplan bestaat maar de gemeente niets wil ondernemen. Belangstellenden hebben nu zelf een aannemer gezocht.

De VKDG benadrukt in haar commentaar op het Streekplan Groningen ook het belang sociale woningbouw en woningbouw voor 1- en 2-persoons huishoudens te stimuleren. Binnen de Drentse vereniging bestaat sinds 1981 een Werkgroep woningen in boerderijen, die onderzoek heeft verricht naar de haalbaarheid van verbouw van boerderijen tot wooneenheden voor 1- en 2-persoonshuishoudens of bejaardenwoningen. Dit gaat nu met subsidie van de

provincie gebeuren in Annerveenschekanaal, Gieterveen, Ees en Grolloo. Eveneens is door de VBOKD onderzoek verricht naar betaalbaar en beeldondersteunend bouwen in de Drentse dorpen. Over het algemeen bieden de Drentse streekplannen voldoende ruimte voor aangepaste woningbouw in kleine dorpen.

Werkgelegenheid

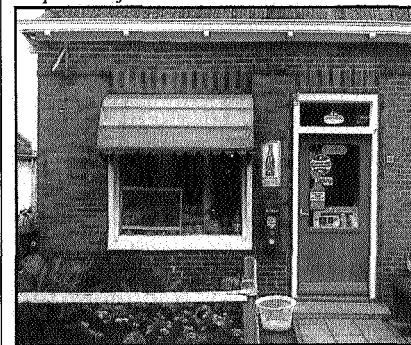
Een ander streven van de drie verenigingen is zoveel mogelijk de werkgelegenheid te behouden en te bevorderen. Woningbouw kan hier, zoals gezegd, in bijdragen, maar er kan ook geprobeerd worden kleinschalige bedrijven aan te trekken. Vaak staan er wel panden leeg in de dorpen. En natuurlijk moet men zoveel mogelijk proberen de laatste winkel voor dagelijkse behoeften te behouden. In Friesland is nu een provinciale subsidieregeling (max. f 30.000,—) van kracht, waarmee de laatste winkel instandgehouden kan worden. Het geld hiervoor komt uit het Aktiefonds Kleine Kernen (AKK), waaruit ook de verenigingen van kleine dorpen gesubsidieerd worden. Helaas zijn er wat misverstanden omtrent deze regeling ontstaan. Het liet zich aanzien dat elke winkel die in z'n voortbestaan bedreigd werd een beroep op deze subsidieregeling kon doen. Hierdoor zijn er teveel aanvragen binnengekomen. De regeling is niet al te sterk omschreven met de bedoeling zo goed mogelijk op elke weer andere situatie te kunnen inspelen. Momenteel wordt door de provincie en de FLD echter gewerkt aan een wat strakker kader. Een winkel die al met verlies draait zal niet geholpen kunnen worden. Wat wel kan: als er in een dorp 2 winkels zijn waarvan er één te koop is, zal geprobeerd worden alles in één geheel te krijgen, misschien samen met een postagentschap. Verder biedt de regeling een mogelijkheid als er problemen zijn bij het overnemen van een winkel. In Drente is op initiatief van de VBOKD en in

samenwerking met het Regionaal Dienstverleningscentrum Kleinbedrijf in 1982 een Middenstandsvakaturebank opgezet. De gedachte hierachter is om het aanbod van stoppende middenstanders in contact te brengen met gegadigden die een middenstandsbedrijf willen starten. De Drentse vereniging heeft bovendien 2 themanummers over werkgelegenheid uitgegeven, waarin voorbeelden gegeven worden van kleinschalige bedrijven in de dorpen, die met een startsubsidie uit het AKK geholpen zijn. Verder in deze tijdschriften informatie over en adviezen van diverse instanties die zich op dit gebied bezighouden.

Openbaar vervoer

Zoals iedereen wel weet laten de bezuinigingen het openbaar vervoer ook niet onaangestaan. In sommige dorpen rijdt al geen bus meer. Het Ministerie van Verkeer en Waterstaat hanteert een bepaald normeringssysteem om te bekijken of en hoe vaak een bus zal rijden, het NVS (Normeringssysteem Voorzieningsniveau Streekvervoer). De VDKG is van mening dat er binnen de normering voor landelijk gebied nog een speciale normering moet komen voor zeer

Dorpswinkelje te Niehove

Voorgevel Grevelinckhuis in Annerveenschekanaal

dunbevolkte streken. Zij heeft in 1982 het rapport 'Openbaar busvervoer in de provincie Groningen' uitgegeven, waarin de frekwenties van de buslijnen voor de kleine dorpen bekeken worden en gekeken wordt naar de dorpen die helemaal geen bus hebben. In de andere 2 noordelijke provincies is eveneens een dergelijk rapport opgesteld. De 3 rapporten zijn als één geheel aan de minister van Verkeer en Waterstaat en de provincie aangeboden.

In Friesland rijdt sinds een paar maanden in het gebied Leeuwarden/Sneek/Bolsward een bustaxi van de FRAM, dit als vervanging van de busdiensten. Helaas laat de komputertijd wel eens afweten, zodat de bus niet altijd op tijd is. Op bepaalde tijden kan men bellen om de bustaxi te bestellen. Mislukt dit experiment dan komen de bussen weer terug met het gevolg dat bepaalde dorpen dan weer van openbaar vervoer verstoken zijn.

In het Groningse Pieterzijl loopt sinds het begin van dit jaar een uniek experiment, de Multibus. Er was vervoer nodig voor de kleuters van Pieterzijl naar Visvliet. De dorpsvereniging en de scholen hebben zich toen over dit probleem gebogen. Schoolvervoer alleen bleek niet haalbaar te zijn en zo kwam men op het idee van een meer multifunktionele aanpak. Vanuit het Bijzonder Regionaal Welzijnsbeleidexperiment

was f 28.000,— beschikbaar, waarvan een busje kon worden aangeschaft. Als exploitatievorm is gekozen voor een vereniging. Ieder lid betaalt f 10,— per jaar en f 0,50 per rit (dit wordt f 1,—). Er wordt alleen binnen de gemeente Grijskerk gereden. Per dag zijn er een aantal vaste ritten (schoolvervoer, bibliotheek, ballet, bank/postkantoor, 's zomers zwembad, bejaardensoos ed.). Voor het overige vervoer kan er tussen 7.00 en 8.00 en 18.00 en 19.00 uur gebeld worden. Het busje heeft één vaste chauffeur en 2 reserves.

PTT-voorzieningen

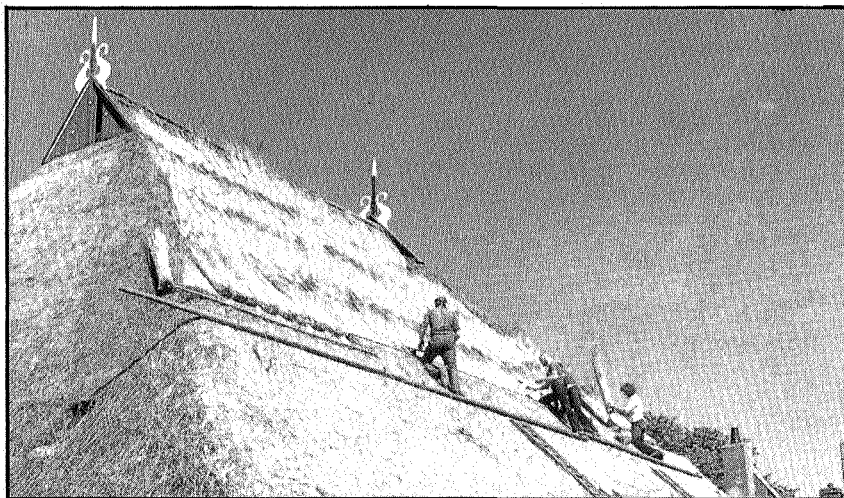
Het beleid van de PTT was er de laatste jaren steeds meer op gericht de kleine postkantoren en -agentschappen te vervangen door een rij-

Nieuwbouw in Eenrum

dend postkantoor. In Friesland reed boven Leeuwarden al een bus. Met name in de zuidwesthoek van deze provincie heeft dit tot akte van de FLD geleid. Hier zouden 2 postagentschappen en een postkantoor verdwijnen met de komst van een PTT-bus.

Het kwam zelfs tot een kort geding, maar vlak voor de zitting gaf de minister opdracht tot instel. In dit geval vond de PTT naast de FLD (die voor de dorpen optrad) ook de provincie en betreffende gemeenten tegenover zich. De bus is er uiteindelijk niet gekomen. Als een postagentschap opgeheven wordt betekent dit meestal ook een klap voor de winkelvoorziening in het dorp. Buiten de bus in de zuidwesthoek lagen er nog 7 busplannen, die hun schaduw vooruit gooiden op die dorpen waar een winkel met agentschap te koop was. In hoeverre het niet doorgaan van de PTT-bus beleid wordt

Nieuwbouw boerderijen

is onzeker. Wel merkte de directeur van de PTT Leeuwarden bij de opening van het postkantoor Dokkum deze zomer op, dat geprobeerd zal worden kleine kantoren meer toekomst te geven.

Scholen

Ook het instandhouden van scholen is een actiepoint voor de vereniging van kleine dorpen. In alle drie provincies draait een projekt Ondersteuning Kleine Scholen. De VKDG heeft in juni 1983 een onderwijspecial uitgegeven, waarin ingegaan wordt op de structuur van het basisonderwijs en de gevolgen die dit voor de scholen in de dorpen zal hebben. Er worden een paar voorbeelden in beschreven over de manier waarop scholen behouden konden worden. De moeilijkheid op de kleine scholen is dat het aantal leerlingen heel erg kan schommelen. Als er op een school naar verhouding tot ver-

trekkende 6e-klaspers te weinig 1e-klaspers bijkomen en de school zit dicht bij de normgrens, dan wordt het voortbestaan bedreigd. Een aantal scholen in dorpen waar geen kleuterschool was heeft dan ook aangevraagd reeds met het opnemen van kleuters te mogen beginnen. Maar in de gevallen die in de toekomst toch onder de norm dreigen te raken wordt dit niet toegestaan.

Al met al zijn de uitgangspunten voor kleine scholen in de notitie Instandhoudingsbeleid van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen echter aardig verbeterd. Vooral als de sociaal-kulturele funktie van een school aangegeven kan worden, biedt dit goede mogelijkheden voor het voortbestaan.

Overige activiteiten en verenigingsstructuur

Buiten al de 'grote' hierboven beschreven zaken houden de verenigingen zich nog met diverse andere activiteiten bezig. De FLD bekijkt momenteel samen met de Friese Milieuraad in

hoeverre kleinschalige afvalstoffeninzameling, -scheiding en verkompostering in de dorpen mogelijk is. Dit werk zou evt. gedaan kunnen worden door een dorpswerker, die ook andere werkzaamheden in het kader van gemeentewerken kan verrichten.

De VKDG maakt veel gebruik van de mogelijkheid onderzoek te laten verrichten in het kader van doktoraalstudies aan de RU Groningen. Op die manier is onderzoek gedaan naar de emancipatie van vrouwen in kleine dorpen, een onderzoek naar bestemmingsplannen, naar diskriminatie van de bijdorpen. Verder verzorgt zij kursussen en trainingen voor de leden.

De verenigingen van kleine dorpen vormen eigenlijk een platform van de verenigingen van dorpsbelang. Naast het bestuur bestaan er binnen de verenigingen werkgroepen/kommissies die zich met één specifiek onderdeel bezighouden, bv. woningbouw, werkgelegenheid, onderwijs, openbaar vervoer ed. Het afgelopen jaar is men ertoe overgegaan om naast de algemene ledenvergadering regionale bijeenkomsten te beleggen, waar wat meer over praktische verenigingspunten gepraat kan worden.

3 à 4 keer per jaar komen de 3 noordelijke verenigingen bij elkaar voor overleg. Afzonderlijk nemen ze deel in de Landelijke Vereniging van kleine dorpen. Het werk van een vereniging bestaat voor 50% uit belangenbehartiging in het algemeen en voor 50% advies geven en regelingen treffen bij specifieke problemen van de leendorpen.

Informatie

FLD, Postbus 295, 9200 AG Drachten, tel. 05120-17575.
VKDG, Hoofdstraat 95, 9601 EB Hoogezand, tel. 05980-90735.

Ver. Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen, tel. 05920-18018.